

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 167. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992359228656/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

bare Vished gennem Følelsen. Men Panteismen laa fra nu af i Luften, og fra det Øjeblik af, da Goethe efter sin første Læsning af Spinoza, betaget og henrevet, betegner sig som Spinozist, og det for ingensinde mere sit lange Liv igennem at blive Spinoza utro, fra dette Øjeblik af er Panteismen sat paa Tronen i den tyske Literatur, og under et Kor af de skønneste Poesier, under en Illumination af filosofiske Tanker, der i den nyere Tid aldrig før var set saa glimrende og saa rig, fejrer nu denne den ny Tids Aand i Tyskland sin Formæling med Antikens paany til-livekaldte Skønhed, ligesom Faust i Tidsalderens berømteste Digterværk højtideligholder sit Bryllup med Helena, der i Digtet staar som den græske Oldtids Symbol.

Den store hedenske Renaissance, der i Italien var bleven indvarslet af Aander som Leonardo og Giordano Bruno, i England af Aander som Shakespeare og Bacon, kommer nu til Tyskland, og den nye Aandsretning finder Næring i den af Winckelmann og Lessing fremkaldte Begejstring for den græsk-hedenske Oldtid. Schiller skriver *Die Götter Griechenlands*, Goethe *Die Diana der Epheser* og *Die Braut von Corinth*. Da Grækenland var gaaet tilgrunde, hørte hin Skipper, der en Nat sejlede langs de græske Kyster, det Raab lyde ud fra Strandbreddens Skove: »Den gamle Pan er død.» Men nej, den gamle Pan var ikke død, han slumrede kun. Og han vaagnede op i Italien under Renaissanceetiden, han blev anerkendt og hyldet som den levende Gud i Schellings, i Goethes, i Hegels Tyskland.

Ja den nye tyske Aand viste sig endnu mere panteistisk end den antike. Naar den antike Græker stod ved et pragtfuldt Vandfald, som f. Eks. det ved Tibur i Nærheden af Rom, da personliggjorde han hvad han saa. Hans Øje drog Omrids af skønne, nøgne Kvinder. Stedets Nymfer, i Kaskadens faldende Strømme; Skumstøvet var deres flagrende Haar, han hørte deres overgivne Plasken og Latter i Vandets Rislen og i den hvirvlende Lyd af Skummet, der sprøjtede imod Klippen. Med andre Ord: den antike Betragter personliggjorde den upersonlige Natur. Den antike Digter forstod ikke Naturen; hans egen Personlighed var ham altfor stærkt i Vejen; den afspejlede sig overalt for hans Øje. Han saa ikke andet for sig end Personer.

Lige omvendt en stor moderne Digter som Goethe eller Tieck, hos hvem det hele Følelsesliv er panteistisk. Han upersonliggør bestandig sit eget Jeg for at forstaa Naturen. Overfor

Vandfaldet sprænger han sit snevre Selv. Han føler sig glide, falde, omhvirvles med disse skummende Vande. Hans Væsen strømmer ud af Jegets snevre Ring og flyder bort med disse Strømme. Hans elastiske Bevidsthed udvider sig, han optager den ubevidste Natur i sit Væsen; han glemmer sig selv over hvad han ser, ligesom den, der hører en Symfoni, gaar op og forsvinder i det, han hører. Og saaledes overalt. Som hans Væsen strømmer med Bølgerne, saaledes flyver og klager det med Vinden, sejler med Maanen over Himlen, føler sig som Et med det formløse Alliv.

Det var denne Panteisme, som Goethe hævdede i det bidende Epigram:

Was soll mir euer Hohn
Ueber das All und Eine?
Der Professor ist eine Person,
Gott ist keine.

Det var denne Panteisme, som han udfoldede i *Faust*, og som ligger saa dybt i den tyske Natur, at selv den romantiske Skole, der modvirker Antikens Genfødsel, tilrods for den lønlige Stræben mod Katolicismen er ligesaa panteistisk som Hölderlin og Goethe. Forgudelsen af Verdensaltet er her den Understrøm, som bryder sig sin ustanselige Bane midt imellem alle de Diger og Sten, der ophobes paa dens Vej.

Fru de Staël havde ikke Øje for dette. Hun var af sin Omgangskres revet ind med i den Bevægelse, som foregik paa Overfladen, saa og følte kun den. Og denne Bevægelse var den romantiske Reaktion.

Den saa yderligt gaaende og i Virkeligheden for en moderne Germaner saa lidet naturlige Tilbøjelighed til at være antik og klassisk, havde fremkaldt en heftig Modbevægelse. Goethe og Schiller var tilsidst gaaede saa vidt i deres bestandig stærkere og strengere Fastholden ved det antike Kunstideal, at de begge endte med gennem Kærligheden til den strenge, regelrette Kunstform at gøre et Skridt hen imod den Skole, mod hvilken de selv først havde vakt Uvilje, nemlig den klassiske Tragedie i Frankrig. Goethe havde oversat Voltaire's *Muhamed*, Schiller Racines *Fædra*, og saaledes var gennem disse to største tyske Digteres Stræben Opfattelserne af det Klassiske i Frankrig og Tyskland gaaede i Ledtog med hinanden. Men dette Forbund